

„SABIA DE MIRESMĂ” A LUI EUGEN SIMION SAU CULTUL PENTRU BASARABIA ȘI CĂRTURARIILE EI

Traian VASILCĂU,
cercetător științific, Centrul Academic Internațional
„Mihai Eminescu” din Chișinău

De la început, trebuie să specificăm faptul că Eugen Simion nu a scris, printre alții, și despre basarabeni, ci, conform spusei lui Mihai Cimpoi, „a avut constant în câmpul atenției sale «lumea basarabească», trăind «la marginea anxietății, în mijlocul unui vârtej de scenarii politice» și fiind reprezentată de scriitorii ei uriași și talentați”.

Scriam, cu prilejul aniversării a 90-a de la nașterea criticului, că în el a vibrat o mare dragoste pentru Basarabia. Nu una declarativă, formală, ci una substanțială și adevărată. Ea a pătruns, în urcare, de la izvoarele culturii și literaturii basarabene până la contemporaneitate. Nicolae Dabija zicea că „Eugen Simion a scris opere, citind opere și a scris capodopere, citind capodopere”. Eu așa zice că Eugen Simion a poposit la marile izvoare, de oriunde ar fi fost ele, dar n-a uitat nici de basarabeni Hasdeu, Stere, Goma, Vieru, Dabija, Matei, Cimpoi...

Despre Vieru a scris cel mai mult, începând cu faptul cum l-a cunoscut în casa lui Stănescu și Sorescu din București. Prin el i-a aflat și pe Ungureanu, Strâmbeanu, Matcovschi, iar din *Istoria deschisă a literaturii române din Basarabia* a lui Mihai Cimpoi – pe noi toți!

Despre el au scris, în schimb, basarabeni Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Valeriu Matei, Victor Crăciun, Petru Soltan, Ion Ciocanu, Mihail Dolgan, Elena Tamazlăcaru, Nina Josu și alții.

Cândva, am luat cu împrumut colecția „Scriitori români de azi” și volumul *Dimineața poezilor* de la consăteanul meu, scriitorul Serafim Belicov, și, citind, m-am cutremurat cu câtă dragoste putea să scrie Eugen Simion despre poeți și, mai ales, despre poeții Basarabiei.

Eu cred că el a fost un critic cu aureolă de poet. Altfel zis: un critic dublat de o pană de mare poet.

Iată ce scria Eugen Simion despre Vieru. Redau doar câteva fraze: „Vieru mi se pare, într-adevăr, un poet al bunătății și, după

o vorbă a lui Noica, un poet al singurătății bucuroase. Chiar și atunci când poartă o sabie în mână, sabia lui este de miresme”.

Nu e minunat spus? Nu e un ciorchine de metafore toată Opera lui Eugen Simion?

Trebuie să constat că la cei 90 de ani postumul deja Eugen Simion rămâne la fel de viu și proaspăt în cărțile pe care le-a scris; un poet al criticii literare, aș mai adăuga, care trebuie continuu descoperit.

„Mă uit la spectatorii aceștia cu chipurile supte de suferință”, scria Eugen Simion despre noi, basarabeni, foarte receptivi „la Eminescu sau Ștefan cel Mare, cele două mituri tutelare ale lor”.

Despre Mihai Cimpoi nu uită să afirme că este „o natură stabilizatoare și un spirit critic profund, părănd un răzeș din oastea lui Ștefan cel Mare, rătăcit în timpurile moderne”. Apoi ne anunță că Mihai Cimpoi este primejdios, din cale afară de primejdios, deoarece el „duce lucrurile la capăt”, drept dovadă – „catedrala pe care o începuse deja și voia s-o ducă până la acoperiș, se cheamă Eminescu”.

În același context, criticul evidențiază modul caracteristic tot nouă, basarabenilor, de a fi „emoționați, triști, căliți de o lungă suferință, veniți la București nu să se plângă, ci să mărturisească”. Un neam de vrednici mărturisitori de Dumnezeu, de Limba română, de idealul veșnicei Reuniri care arde în inima lui, a neamului, ca o lumânare fără sfârșit, transmisă drept moștenire urmașilor urmașilor săi.

Și tot Eugen Simion vine să ia apărarea scriitorilor basarabeni, „calomniați, contestați, demolați în presa postrevoluționară” din Țară, menționând că ei „ne-au dat o lecție, avertizându-ne că, într-o istorie confuză, talentele n-au voie să se piardă într-un interminabil și impur proces în care nu se mai caută adevărul, ci doborârea valorilor”.

Eugen Simion vede chemarea și alegerea proniatoare a poeților Basarabiei drept o „misie apostolească: aceea de a cuprinde într-un cântec încăpător eternitatea lumii”.

„În Hasdeu trăiește un mare spirit întemeietor”, notează criticul Eugen Simion.

Constantin Stere este pentru Eugen Simion un „talent ce se bizuie pe puterea de pătrundere a unui moralist de tip mesianic, interesat totdeauna de condiția omului în lume și de mântuirea lui”.

„Paul Goma a deschis un capitol nou în literatura română postbelică și cărțile lui trebuie analizate cum se cuvine”, adeverește Eugen Simion.

Mesianismul național, reprezentat de Vieru, Lari, Dabija și alții, capătă un limbaj accesibil poporului oropsit. Modelul liric și moral al lui Vieru rămâne Eminescu, asta chiar în vremea când Eminescu este lovit din nou în chiar patria lui.

Eugen Simion stabilește și o nouă definiție a martirului, spunând că „omul care jelește în poeme muzicale tragediile neamului său este, în felul lui, un martir”. Vieru e un martir. „Eminescianismul în el”, continuă criticul, „este încă puternic (și așa va rămâne mereu)”, tot el „născut fiind de miresmele și durerile pământului său, așezat în calea răutăților, nu se rușinează să-și poarte tragedia și iubirea pe față”.

Ceresc de frumos!

Dar la Eugen Simion o metaforă este întotdeauna urmată de un roi de metafore fără de ac în peniță.

Astfel ne uluiește pe noi, cititorii lui de ieri, de azi, de totdeauna.

Vieru, „însoțit totdeauna de violoncelul său liric”, e nevoit să scrie nu doar „doine jalnice, dar și versuri aspre și pedepsitoare în buna tradiție a lui Eminescu, Goga și Arghezi”.

„Ce zvonuri poate zmulge poetul de la Pererâta dintr-un violoncel liric?”, întreb. Și răspunsul vine tot de la Eugen Simion, care zice maiestuos: „Vieru își slujește tribul său fără a lăsa din mână violoncelul liric, care știe să treacă de la notele grave, sfâșietoare, ale bocetului la sunetele blestemului din *Rugăciunea unui dac*”.

Referitor la Nicolae Dabija ni se spune că este „un melancolic luminos, deloc resemnat, cu o mare disponibilitate retorică, care e nevoit să-și învingă duioșia structurală și să-și asume” și el (nota noastră) „un rol mesianic. Poezia lui este fluentă, rapsodică”, multe dintre lucrările poetului de la Codreni semănând cu niște alese peisaje ale sufletului.

Poetul, văzut de Eugen Simion, caută „cuvinte care luminează” și, evident, le află. Poezii, în stilul negației eminesciene, cu efect considerabil”, din care un val de mobilizare național-eliberatoare răbufnește în toți!

Autorul este impus de realitatea istorică să-și „pună talentul în slujba națiunii române”.

Și criticul se înflăcărează la sfârșitul portretului său, remarcând „un moment de grație lirică în viața hârșită a unui poet adevărat”.

„Prin singurățiile și disperările lui Valeriu Matei trece un duh de neliniște și revoltă”, menționează autorul „Timpul(ui) trăirii, timpul(ui) mărturisirii”. Poetul scrie cu ștreangul la gât, adevăratele criticul, și tot el explică modul poetului de la Cazangic de a „scrie în două registre”: unul în cheie tradițională, „cu un sentiment mai acut al urgenței și o notă pronunțată de originalitate în evocarea milenarei suferințe”, iar al doilea – „mai acut și mai explicit modern”.

Și apoi criticul își încheie portretul, remarcând faptul că aici e vorba de un „nichitian instalat în neliniște, care se hrănește cu spaima istoriei precum legendarul cal răpciugos cu jărătic”.

Nu puteam încheia această comunicare decât prin câteva des-tăinuiri ale criticului, istoricului și eseistului de la Chiojdeanca Prahovei, revărsate la rugămintea domnului Mihai Cimpoi, într-un interviu memorabil: „L-am ajutat pe domnul Perpessicius să transcrie proza și Dicționarul de rime în Colectivul Eminescu. Le-am transcris câțiva ani buni. Statutul meu era nesigur: plata cu ora din fondul nescritic. Această formulă mi-a terorizat existența timp de cinci ani. Nu mă întreba, domnule Cimpoi, cum și din ce am trăit cinci ani. Am trăit, acest fapt este important, și n-am ieșit dominat de ură din această experiență. Dimpotrivă, i-am iertat pe toți cei care voiseră să-mi rupă șira spinării... Colegi și profesori”.

Atunci Eminescu, „proba de foc”, l-a salvat, devenindu-i boală pe viață, de care, tot el spune, „nu ne vindecăm niciodată”. Eminescu devenindu-i și „o temă eternă pentru criticul român”.

Care, tot vorba Domniei Sale, „pleacă din ea, ca să aibă unde reveni”.

Și dacă o lucrare a lui Eugen Simion se numea *Eugen Lovinescu. Scepticul mântuit*, atunci putem lesne spune și noi că marele spirit critic Eugen Simion este înmiresmatul cavalier al Metaforei, cel mântuit!